
OZŠ

ODVETNIŠKA ZBORNICA SLOVENIJE

Samostojna od leta 1868

ODVETNIK

Revija Odvetniške zbornice Slovenije / Leto XXII, št. 1 (94) – pomlad 2020 / ISSN 1408-9440

Pavle Pensa

O spremembah v odvetniškem poklicu

mag. Miha Šipec

Koš za smeti Ustavnega sodišča RS

Hinko Jenull

O pobudi za varstvo zakonitosti
v zadevah prekrškov

Maja Lajevec

Uporaba pravil izvršbe v stečaju – pregled
sodne prakse

Olivera Gomboc

Rehabilitacija vojnega zločinca
Leona Rupnika

Intervju

mag. Tomaž Pisk: »Pri svojem delu
za žrtve spolnih zlorab bomo vztrajali«

Maša Jeričević Šušteršič

mag. prava, programska koordinatorica na področju vidnosti, ozaveščanja in zagovornišva Legebitra

Pravno priznanje spola

Pravno priznanje spola je postopek spremembe uradnih podatkov o spolu v uradnih dokumentih in registrih z namenom priznanja spolne identitete posameznika. Potreba po pravnem priznanju spola izhaja iz napačnega pripisa spola ob rojstvu, ki ga zdravniki predpišejo na podlagi videza otrokovih genitalij. Spol kot pravna kategorija vpliva na skoraj vsa področja življenja in tako igra pomembno vlogo pri vsakem posamezniku. Pravno priznanje spola transspolnim osebam, torej osebam, ki so jim zdravniki ob rojstvu pripisali napačen spol, omogoča, da so formalnopravno priznane, s tem pa se med drugim uveljavljata njihova pravica do osebnega dostojanstva in pravica do zasebnosti. Obenem se s pravnim priznanjem spola preprečujeta morebitna diskriminacija in kršitev drugih človekovih pravic.

Slovenska zakonodaja na tem področju uporablja neprimerno terminologijo in namesto o pravnem priznanju spola govori o spremembi spola. Besedna zveza ni ustrezna, saj posameznik s pravnim priznanjem spola spol, s katerim se identificira, le pravno potrudi v osebnih dokumentih in svojega spola torej ne spreminja.

Nenavadna je tudi izbira zakonskega akta, ki v Republiki Sloveniji ureja pravno priznanje spola. Le-ta je namreč urejen s podzakonskim aktom, in sicer s Pravilnikom o izvrševanju zakona o matičnem registru (Pravilnik),¹ ki v 37. členu določa, da se »sprememba spola vpiše na podlagi odločbe pristojnega organa o spremembi vpisanega podatka«, pri čemer je »podlaga za izdajo odločbe potrdilo pristojne zdravstvene ustanove ali zdravnika, iz katerega je razvidno, da je oseba spremenila spol«.

Pravilnik s to dikcijo po nepotrebnem poveže medicinski postopek priznanja spola s pravnim postopkom in obenem ne definira, kdo je pristojni zdravnik oziroma zdravstvena institucija ter kaj sprememba spola pravzaprav pomeni.

Praksa je pokazala, da je pristojni zdravnik v večini primerov psihiater iz t. i. interdisciplinarnega konzilija za potrditev spolne identitete, ki ga poleg psihiatra sestavljajo še klinični psiholog, endokrinolog, ginekolog, urolog ter specialisti plastične in rekonstrukcijske kirurgije. Za namen pravnega priznanja spola mora oseba, ki želi pravno priznati spol, pri psihiatru, ki je član omenjenega konzilija, pridobiti diagnozo transseksualizma (F64.0), klasificiranega kot duševna motnja. V Republiki Sloveniji pravno priznanje spola trenutno torej ni mogoče brez medicinske obravnave, zato se upravičeno porajajo dvomi in vprašanja glede spoštovanja pravice do zasebnosti, pravice do osebnega dostojanstva, pravice do zdravja, pravice do telesne in duševne celovitosti ter pravice do varnosti.

Naveden člen Pravilnika posameznikom tako ne omogoča samoopredelitve. Samoopredelitev ali samoidentifikacija pa je pravica vsakega posameznika, da sam oblikuje in definira svojo spolno identiteto, ki predstavlja posameznikovo osebno identiteto in osebno doživljanje lastnega družbenega spola. Samoopredelitev je v kontekstu pravnega priznanja spola ključnega pomena, saj spolna identiteta predstavlja notranje in individualno doživljanje vsakega posameznika. To je potrdila tudi Parlamentarna skupščina Sveta Evrope, s tem ko je v Resoluciji 2048 (2015) podala zahtevo, da naj bo postopek pravnega priznanja spola v državah članicah hiter, pregleden, dostopen in osnovan v skladu s posameznikovo samoopredelitvijo.²

Primer dobre zakonodajne prakse, ki temelji na samoidentifikaciji, je malteški zakon o spolni identiteti, spolnem izrazu in spolnih značilnostih.³ Malta z ureditvijo iz leta 2015 omogoča, da posameznik z izjavo pred notarjem potrdi svojo spolno identiteto. Malteški zakon s tem upošteva Resolucijo Parlamentarne skupščine Sveta Evrope, obenem pa tudi Načela Yogyakarta,⁴ kot ena od glavnih vodil o uporabi mednarodnega prava človekovih pravic v odnosu do spolne usmerjenosti in spolne identitete, ki določajo, da morajo države vsem državljanom zagotoviti nemoteno izvajanje pravice do telesne in duševne celovitosti, avtonomije in samoopredelitve.

Slovenska zakonodaja s Pravilnikom določa, da »mora matičar pred vpisom spremembe spola v register zahtevati določitev nove EMŠO« ter da se »izpisek iz matičnega registra o rojstvu izda s podatkom o novem spolu, brez zaznamka o spremembi spola«. Naša trenutna ureditev torej zagotavlja pravno potrditev spola, ki omogoča celovito vodenje evidenc posameznikov brez kakršnihkoli prekinitev zaradi postopka pravne potrditve spola, prav tako posameznik lahko nadaljuje z uveljavljanjem vseh pravic, ki izvirajo iz njegovih

preteklih aktivnosti (npr. na zdravstvenem, pokojninskem in drugih področjih). Obenem Pravilnik upošteva človekovo pravico do zasebnosti. Posamezniku se namreč dodeli nova EMŠO, pri čemer se stara razveljavi (ostane v arhivu in je ni mogoče dodeliti drugi osebi), prav tako je sprememba spolnega markerja za zunanje vpogleda nezaznavna. V primeru, da bi bilo treba dokazovati istovetnost, je iz matičnega registra razvidno, da je oseba opravila postopek pravnega priznanja spola in je torej prišlo do zamenjave EMŠO.

V nasprotju z urejanjem pravnega priznanja spola je sprememba imena urejena na zakonski ravni. Nedavno spremljen Zakon o osebnem imenu (ZOI-1)¹ spremembo imena ureja v členih 10 do 22. Zakon določa, da se pravica do osebne izbire imena »omeji le, če je to nujno za zavarovanje javne varnosti, morale ali pravic in svoboščin drugih ljudi«. To pomeni, da si (transspolna) oseba lahko svobodno izbere tako moško kot žensko obliko imena, ne glede na uraden podatek o njenem spolu, dokler ostane v okviru navedenih omejitev. Zakon določa tudi zadržek za spremembo osebnega

imena: »sprememba osebnega imena, priimka ali imena se ne dovoli državljanu, ki je bil pravno močno obsojen za kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, dokler kazen ni izvršena ali dokler traja preizkusna doba ali pravne posledice obsodbe«.

Na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti so konec leta 2019 ustanovili delovno skupino za pripravo celostnega zakona na področju pravnega priznanja spola. Zakonska vsebina javnosti še ni dostopna. Če bodo pripravljavci zakona sledili mednarodnim trendom in smernicam, bo zakon temeljil na samoopredelitvi. Kot določa že tretje načelo Yogyakarta, je samoidentifikacija spolne identitete vsake osebe namreč sestavni del njene osebnosti in je eden od osnovnih vidikov samoopredelitve, dostojanstva ter svobode vsakega posameznika.

¹ Ur. l. RS, št. 20/06 in 43/19.

doc. dr. Boštjan Tratar

višji državni odvetnik na Državnem odvetništvu RS

Odvetnik in temeljni modeli udeležbe laikov pri sojenju (1.)

Način nastopanja odvetnika pred sodišči in njegova obrambna strategija pri zagovoru v sodnem postopku sta bistveno odvisna tudi od sestave sodišča, tj. od tega, ali so sodna telesa sestavljena iz laičnih ali iz poklicnih sodnikov. Tako odvetniki v porotnih sistemih (t. i. *litigators*),¹ tj. v sistemih *common law*, usmerjajo svoj zagovor klienta predvsem v to, da bi vplivali na čustveno in instinktivno dojetje porote, ki jo sestavljajo laiki. Podoben trend zaznavajo zdaj npr. pri odvetnikih pred nemškimi sodišči v prisodniškem sistemu, kjer odvetniki med obravnavo oziroma pri zaključnem govoru svoje izvajanje pogosto usmerjajo k laičnim sodnikom, saj poskušajo pri sodnikih porotnikih vzbuditi njihovo sočutje (nem. *Bauchgefühl*), manj pa se usmerjajo v pravno stanje zadeve in dojetje poklicnih sodnikov. Tako niso redki primeri, ko odvetniki usmerijo svoj pogled na zadevo in izvajanje zgolj k sodnikom porotnikom ali zastavljajo vprašanja, kot so npr.: »Zdaj sprašujem pričo tako, da bodo tudi sodniki porotniki razumeli ...«, ali: »Razložite še enkrat sodnikom porotnikom, kako je bilo v resnici.«²

V svetu so državljanji (laiki) skozi zgodovino do določene mere vedno tvorili dele teles, ki so odločala v sodnih sporih, vendar se udeležba laikov pri

sojenju razlikuje od države do države in med različnimi pravnimi sistemi (kontinentalnim sistemom in sistemom *common law*).³ Načini udeležbe laikov so

¹ Glej Philipp Brüggemann, Torsten Tomaschek: Der Litigator im amerikanischen Prozess, v: German American Law Journal, <http://amrecht.com/der_litigator_usa.shtml> (2. 11. 2017).

² Glej Peter Maxwell: Mein Leben als Schöffe, Urteil im Namen des Bauches, <http://www.spiegel.de/forum/panorama/mein-leben-als-schoeffe-urteil-im-namen-des-bauches-thread-266253-1.html> (2. 11. 2017).

³ Glej Marijke Malsch: Lay Adjudication around the World, <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935383.001.0001/oxfordhb-9780199935383-e-016> (23. 2. 2017), str. 1. Glej tudi Toby S. Goldbach, Valerie P. Hans: Juries, Lay Judges, and Trials, v: Cornell University Law School, 2014, str. 1-15; Valerie P. Hans: Jury Systems Around the World, v: Cornell Law Library, 2008, str. 276-297; Jane E. Dudzinski: Justification for Juries: A Comparative Perspective on Models of Jury Composition, v: University of Illinois Law Review, 4/2013, str. 1615-1648; John D. Jackson, Nikolay P. Kovalev: Lay Adjudication and Human Rights in Europe, v: Columbia Journal of European Law, vol. 13, 2006, str. 83-123. O zadržkih glede udeležbe laikov pri sojenju glej tudi Anna Offit: The Jury Is Out: An Ethnographic Study of Lay Participation in the Norwegian Legal System, v: Political and Legal Anthropology Review, vol. 41, št. 2/2018, str. 231-246; Adrian Vermeule: Should We Have Lay Justices?, v: Stanford Law Review, vol. 59, št. 6/2007, str. 1569-1611.

¹ Ur. l. RS, št. 40/05, 69/09 in 77/16.

² Resolution 2048 (2015): Discrimination against Transgender People in Europe (Parliamentary Assembly of Council of Europe), dostopno na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=21736&lang=en> (6. 1. 2020).

³ Gender Identity, Gender Expression And Sex Characteristics Act, dostopno na: <http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=12312&l=1> (6. 1. 2020).

⁴ Načela Yogyakarta, dostopno na: <http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/AS_yogyakartaWEB-2.pdf> (6. 1. 2020).